

РОЗВИТОК ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПІД ЧАС КАРАНТИНУ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Чернега В. М.

ВСТУП

В Україні 12 березня 2020 року запроваджено карантин. У 2020, 2021, 2022, 2023 роках багато разів його продовжували. До того ж «повномасштабне збройне вторгнення російської федерації на територію України 24 лютого 2022 року і введення у зв'язку з цим в Україні воєнного стану вплинуло майже на всі сфери суспільних відносин». ¹ Це також стосується правового регулювання процесуальних відносин під час карантину та воєнного стану.

Поточний стан дослідження розвитку процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану є таким, що вимагає уваги в академічному середовищі. Адже в літературі або розглядаються деякі матеріально-правові аспекти ² розвитку законодавства України під час воєнного стану та (або) під час карантину. Розвиток процесуального законодавства України в обрамлений період розлого не було досліджено.

Метою дослідження є формування бачення розвитку процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану.

Для реалізації поставленої мети дослідження розвитку процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану наскрізно застосовано методи аналізу, індукції, дедукції, синтезу. За допомогою історико-правового методу окреслено еволюцію норм процесуального права в обрамлений період. Порівняльно-правовий метод застосовано для зіставлення норм різногалузевого процесуального права, ухвалених під час карантину та воєнного стану. Методи ретроспективного та перспективного аналізу застосовано для висновування.

«Підмурком» дослідження є процесуальне законодавство України, що трансформувалося під час карантину та воєнного стану.

¹ Короед С. О. Науково-практичний аналіз змін в сфері цивільно-правового регулювання відносин у зв'язку із воєнним станом. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина I. Львів –Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 224.

² Короед С. О. Там само. С. 224-228; Логойда В. М. Вплив правового режиму воєнного стану на реалізацію цивільних / господарських прав та обов'язків. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина II. Львів –Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 179-182.; Чернега В. М. Розвиток цивільного законодавства України в період дії воєнного стану. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції*, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина II. Львів –Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 202-205.

1. Розвиток процесуального законодавства України під час карантину (з 12 березня 2020 року до 23 лютого 2022 року)

Згідно із Законом України (далі – ЗУ) «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30 березня 2020 року внесено зміни до кодифікованих актів, що регулюють процесуальні відносини. По-перше, ст. 195 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАСУ) після ч. 3 доповнено новою частиною: під час карантину, встановленого КМУ задля запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), учасники справи можуть брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Установлено, що підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному ЗУ «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або Державною судовою адміністрацією України (далі – ДСАУ). Аналогічними приписами доповнено: ст. 197 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПКУ); ст. 212 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПКУ). По-друге, розділ VI «Прикінцеві положення» КАСУ доповнено п. 3: під час дії карантину, встановленого КМУ задля запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19), продовжуються на строк дії такого карантину: а) строки, визначені ст. ст. 47, 79, 80, 114, 122, 162, 163, 164, 165, 169, 177, 193, 261, 295, 304, 309, 329, 338, 342, 363 КАСУ; б) інші адміністративні процесуальні строки щодо зміни предмета або підстави позову, збільшення або зменшення розміру позовних вимог, подання доказів, витребування доказів, забезпечення доказів; в) строки звернення до адміністративного суду, подання відзиву та відповіді на відзив, заперечення, пояснень третьої особи щодо позову або відзиву, залишення позовної заяви без руху, повернення позовної заяви, пред'явлення зустрічного позову, розгляду адміністративної справи, апеляційного оскарження, розгляду апеляційної скарги, касаційного оскарження, розгляду касаційної скарги, подання заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами. Установлено також, що строк, який встановлює адміністративний суд у своєму рішенні, не може бути меншим, ніж строк дії карантину, пов'язаного із запобіганням поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19). Схожий підхід утілено в розділі Х ГПКУ «Прикінцеві положення», що доповнено п. 4. Аналогічний підхід утілено в розділі XII «Прикінцеві положення» ЦПКУ, що доповнено п. 3. По-третє, модернізовано ч. 4 ст. 8 ГПКУ та викладено її в новій редакції, згідно з якою господарський суд може видалити із зали судових засідань осіб, які перешкоджають веденню судового засідання, здійсненню прав або виконанню обов'язків учасників судового процесу або судді, порушують порядок у залі суду. Господарський суд може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину, встановленого КМУ згідно із ЗУ «Про захист

населення від інфекційних хвороб», якщо участь в судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи. Подібні приписи віддзеркалені в ч. 3 ст. 7 ЦПКУ. По-четверте, внесено зміни до ч. 2 ст. 27 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПКУ): кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про обмеження доступу осіб, які не є учасниками судового процесу, в судові засідання під час карантину, встановленого КМУ відповідно до ЗУ «Про захист населення від інфекційних хвороб», якщо участь в судовому засіданні становитиме загрозу життю чи здоров'ю особи. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у разі: якщо обвинуваченим є неповнолітній; розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи; необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи; якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом; необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні. Крім того, розділ XI «Перехідні положення» КПКУ доповнено п. 20⁵: а) тимчасово, на період дії карантину, встановленого КМУ задля запобігання поширенню на території України коронавірусної хвороби (COVID-19), встановити певні особливості судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальних провадженнях та розгляду окремих питань під час судового провадження; б) розгляд питань, які віднесено до повноважень слідчого судді (крім розгляду клопотань про надання дозволу на проведення негласних слідчих (розшукових) дій і скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора під час досудового розслідування), та окремих питань під час судового провадження здійснюється з урахуванням особливостей, визначених п. 20⁵ розділу XI «Перехідні положення» КПКУ; в) у разі неможливості визначити слідчого суддю у відповідному суді (крім Вищого антикорупційного суду (далі – ВАС)) місцевий суд вносить вмотивоване подання про передачу клопотання, яке має розглядатися слідчим суддею, для розгляду до іншого суду в межах юрисдикції одного суду апеляційної інстанції або до суду в межах юрисдикції різних апеляційних судів.

Відбулися зміни згідно із ЗУ «Про внесення зміни до пункту 20⁵ розділу XI «Перехідні положення» Кримінального процесуального кодексу України щодо особливостей судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні та розгляду окремих питань під час судового провадження на період дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 13 квітня 2020 року.

Ч. 3 ст. 170 КПКУ доповнено новим абзацом згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження єдиного рахунку для сплати податків і зборів, єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 13 квітня 2020 року: забороняється

накладати арешт на кошти на єдиному рахунку, відкритому у порядку, визначеному ст. 35¹ Податкового кодексу України, на кошти на рахунках платників у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, на кошти, що перебувають на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих згідно зі ст. 15¹ ЗУ «Про електроенергетику», на поточних рахунках із спеціальним режимом використання, відкритих згідно зі 19¹ ЗУ «Про теплопостачання», на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для проведення розрахунків за інвестиційними програмами, на поточних рахунках із спеціальним режимом використання для кредитних коштів, відкритих згідно зі ст. 26¹ ЗУ «Про теплопостачання» і ст. 18¹ ЗУ «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», на спеціальному рахунку експлуатуючої організації (оператора) відповідно до ЗУ «Про впорядкування питань, пов'язаних із забезпеченням ядерної безпеки».

Наступним є ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення механізмів регулювання банківської діяльності» від 13 травня 2020 року, згідно з яким модернізовано частину норм процесуального права. По-перше, йдеться про ч. 4 ст. 12 КАСУ, що доповнено п. 6, згідно з яким щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України (далі – НБУ), Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), Міністерства фінансів України (далі – МФУ), Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКзЦПФР), рішень КМУ, визначених ч. 1 ст. 266¹ згаданого кодифікованого акта. По-друге, йдеться про ч. 2 ст. 72 КАСУ, що доповнено абз. 5, відповідно до якого особливості визначення шкоди, заподіяної протиправними (незаконними) індивідуальними актами та/або рішеннями, зазначеними у ч. 1 ст. 266¹ КАСУ, встановлюються законами України: «Про банки і банківську діяльність», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». По-третє, йдеться про ст. 77 КАСУ після ч. 2 доповнено новою частиною, відповідно до якої в адміністративних справах, визначених ч. 1 ст. 266¹ цього самого законодавчого акта, обов'язок доказування шкоди, заподіяної протиправними (незаконними) індивідуальними актами НБУ, Фонду, МФУ, НКзЦПФР, рішеннями КМУ, покладається на позивача. По-четверте, йдеться про оновлення п. 2, 4 ч. 3 ст. 151, п. 1 ч. 1 ст. 261 КАСУ. По-п'яте, йдеться про доповнення КАСУ ст. 266¹ «Особливості провадження у справах щодо оскарження індивідуальних актів Національного банку України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства фінансів України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та рішень Кабінету Міністрів України стосовно виведення банків з ринку». По-шосте, йдеться про те, що ст. 5 ЦПКУ доповнено: а) ч. 3: єдиним способом захисту прав осіб, які є (були) учасниками банку і права та інтереси яких були порушені внаслідок виведення неплатоспроможного банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправного (незаконного) індивідуального акта НБУ, Фонду, МФУ, НКзЦПФР, рішення КМУ, є компенсація завданої шкоди у грошовій формі; б) ч. 4: визнання протиправним (незаконним) індивідуального

акта/рішення, зазначеного в ч. 3 ст. 5 ЦПКУ, не може бути підставою для застосування способів захисту у вигляді визнання недійсними, нечинними, протиправними та скасування будь-яких рішень, правочинів або інших дій/визнання протиправною бездіяльності, прийнятих, вчинених або допущених у процедурі виведення неплатоспроможного банку з ринку/ліквідації банку. Ст. 5 ГПКУ доповнено подібними приписами, викладеними в її ч. ч. 3, 4. По-сьоме, ч. 2 ст. 76 ЦПКУ доповнено абз. 5: особливості визначення шкоди, завданої у результаті виведення банку з ринку або ліквідації банку на підставі протиправних (незаконних) індивідуальних актів НБУ, Фонду, МФУ, НКЗЦПФР, рішень КМУ особам, які на дату прийняття таких індивідуальних актів або рішень, відповідно, мали статус учасників такого банку, встановлюються законами України «Про банки і банківську діяльність», «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Аналогічні приписи втілено в абз. 5 ч. 2 ст. 73 ГПКУ. По-восьме, модернізовано також: перше речення ч. 4 ст. 150 ЦПКУ, ч. ч. 6, 7, 8, 9 тієї самої статті ЦПКУ; ч. ч. 6, 7, 8 ст. 137 ГПКУ. По-дев'яте, ст. 141 ГПКУ доповнено ч. 9, згідно з якою зустрічне забезпечення не застосовується щодо позовів Фонду, які подані ним у межах процедури виведення неплатоспроможного банку з ринку.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення процедури внесення змін» від 19 травня 2020 року ст. 1 КПКУ доповнено ч. 3, за якою зміни до кримінального процесуального законодавства України можуть вноситися виключно законами про внесення змін до КУПУ та/або до законодавства про кримінальну відповідальність, та/або до законодавства України про адміністративні правопорушення.

Відбулися також зміни до КПКУ (ч. 1 ст. 41, ч. 4 ст. 183, ч. 1 ст. 208, ч. 6 ст. 246) згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» від 4 червня 2020 року.

Таким, що потребує уваги, є ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визнання особою без громадянства» від 16 червня 2020 року. У КАСУ: по-перше, ч. ч. 2, 11 ст. 289 після слів «додаткового захисту в Україні» доповнено словами «або особою без громадянства»; по-друге, у тексті КАСУ замінено слова «центральний орган виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції».

Багато змін схвалено на підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 17 червня 2020 року. По-перше, у новій редакції викладено п. 8 ч. 1 ст. 3, ч. 1 ст. 71, ч. 3 ст. 233 КПКУ. По-друге, ч. 4 ст. 71 КПКУ доповнено п. 3⁻¹, згідно з яким викладати у висновку відомості, що мають значення для кримінального провадження і щодо яких йому не були поставлені запитання. Ст. 72 КПКУ доповнено ч. 2: за завідомо неправдивий висновок спеціаліст

несе відповідальність, установлену законом. По-третє, решта змін стосується розвитку термінології кримінального процесуального права. Трансформовано приписи п. 2 ч. 5 ст. 361 КАСУ, а також – до КПКУ, зокрема, до: п. 22 ч. 1 ст. 3; п. 2 ч. 2 ст. 27; абз. 2 ч. 1, ч. 3 ст. 32, 33⁻¹; ч. 1 ст. 62; перше речення ч. 7 ст. 100; ч. ч. 3, 5, 6, 7 ст. 110; п. 2 ч. 2 ст. 132; абз. 1 ч. 1 ст. 170; абз. 1 ч. 1 ст. 184, ч. 2 ст. 199, ч. 1 ст. 201; ч. 9 ст. 214; ч. 1 ст. 220; ч. 1 ст. 221; перше речення ч. 3 ст. 244; ч. ч. 2, 6 ст. 246; ч. 1, абз. 1 ч. 2 ст. 247; ст. ст. 248, 251; ч. ч. 2, 4 ст. 280; ст. 284; третє речення ч. 9 ст. 290; ч. ч. 1, 3 ст. 291; ч. 2 ст. 302; назва та текст ст. 303; назва та ч. ч. 1, 4 ст. 304; назва та текст ст. 305; назва та ч. ч. 1, 3 ст. 306; назва та текст ст. 307; ч. 1 ст. 308; назва параграфу 3 глави 26; назва та ч. 1 ст. 311; ст. 312; ч. 1 ст. 313; абз. 16 п. 2 ч. 4 ст. 374; п. 3 ч. 3 ст. 459; абз. 2 ч. 1 ст. 469; абз. 1 ст. 477; ст. 478; ч. 2 ст. 484; ст. 489; ст. 491; ч. 2 ст. 493; ч. ч. 1, 5 ст. 499; ч. 2 ст. 503; ч. ч. 1, 2 ст. 504; абз. 1 ч. 1 ст. 509; ч. 3 ст. 511; п. 2 ч. 1 ст. 536.

Черговим нормативно-правовим актом, згідно з яким відбулися зміни, є ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо перебігу процесуальних строків під час дії карантину, встановленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 18 червня 2020 року. П. 4 розділу X «Прикінцеві положення» ГПКУ викладено в новій редакції. Аналогічно оновлено редакції: а) п. 3 розділу XII «Прикінцеві положення» ЦПКУ; б) п. 3 розділу VI «Прикінцеві положення» КАСУ.

Розвинуто процесуальне законодавство на підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 року. По-перше, ст. 4 ГПКУ після ч. 3 доповнено новою частиною, відповідно до якої адміністратор за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій згідно з приписами ЗУ «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (далі – ЗУ про ринки), має право звертатися до господарського суду згідно з встановленою юрисдикцією господарських судів за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів власників облігацій. Термін «адміністратор за випуском облігацій» вживається у ГПКУ у значенні, наведеному в ЗУ про ринки. Тоді як п. 8 ч. 1 ст. 4 КАСУ оновлено з урахуванням галузевої специфіки цих процесуальних правовідносин та викладено в інакшій редакції. Ч. 1 ст. 19 КАСУ доповнено п. 1⁻¹: спорах адміністратора за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій згідно з приписами ЗУ про ринки, із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності. Ч. 1 ст. 43 КАСУ доповнити словами «адміністратором за випуском облігацій». Ст. 47 КАСУ після ч. 6 доповнено новою частиною: в разі якщо стороною в адміністративному процесі є адміністратор за випуском облігацій, здійснення ним відмови від позову, зменшення розміру позовних вимог, зміни предмета позову, укладення мирової угоди, відмови від апеляційної або касаційної скарги можливе виключно за наявності згоди зборів власників облігацій,

отриманої згідно з приписами ЗУ про ринки. По-друге, оновлено ч. 6 ст. 6 ГПКУ: адвокати, нотаріуси, приватні виконавці, арбітражні керуючі, судові експерти, державні органи, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання державного та комунального секторів економіки та особи, які провадять клірингову діяльність у значенні, наведеному в ЗУ про ринки, реєструють офіційні електронні адреси в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі (далі – ЄСІТС) в обов'язковому порядку. Законодавець також установлює, що інші особи реєструють свої офіційні електронні адреси в ЄСІТС в добровільному порядку. По-третє, у ч. 1 ст. 20 ГПКУ: а) п. 5 після слів «у спорах щодо» доповнити словами «фінансових інструментів, зокрема щодо»; б) доповнено п. 18: справи у спорах щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів власників облігацій, що виникають між адміністратором за випуском облігацій та емітентом облігацій та/або особами, які надають забезпечення за такими облігаціями; в) доповнено п. 19: справи у спорах щодо оскарження рішення зборів власників облігацій. Своєю чергою, терміни «особа, яка надає забезпечення», «збори власників облігацій» вживаються у ГПКУ у значенні, наведеному в ЗУ про ринки. По-четверте, у ч. 1 ст. 22 ГПКУ: а) у п. 1 слова «прав на цінні папери» замінено словами «прав на фінансові інструменти»; б) доповнено абз. 5: термін «фінансові інструменти» вживається у ГПКУ у значенні, наведеному в ЗУ про ринки. По-п'яте, ч. 8 ст. 30 ГПКУ викладено в новій редакції, а також згадану статтю доповнено ч. ч. 9, 10, 11, 12, 17. Ст. 45 ГПКУ після ч. 1 доповнено новою частиною: в спорах щодо захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів власників облігацій стороною в судовому процесі є адміністратор за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій, відповідно до приписів ЗУ про ринки. По-шосте, у ст. 137 ГПКУ: а) п. 2 ч. 5 викладено в новій редакції; б) доповнити ч. 13: арешт на майнові права у вигляді майнових прав на цінні папери у внутрішній системі обліку особи, яка провадить клірингову діяльність, накладається в порядку, встановленому ст. 64 ЗУ про ринки. Законодавець також установлює, що забороняється забезпечення позову шляхом накладення арешту на кошти, що знаходяться в НБУ або іншому банку на рахунках, відкритих Центральному депозитарію цінних паперів та/або кліринговим установам (далі – ЦДЦПКУ), для забезпечення здійснення грошових розрахунків. Схожими приписами доповнено: а) ст. 150 ЦПКУ ч. 12; б) ч. 1 ст. 173 КПКУ абз. 3, 4. По-сьоме, ст. 242 доповнено ч. 13, відповідно до якої рішення суду (повне або скорочене) про відкриття провадження у справі про банкрутство в день його проголошення надсилається особам, які провадять клірингову діяльність, на офіційну електронну адресу таких осіб, зареєстровану в ЄСІТС. По-восьме, ч. 2 ст. 2 Кодексу України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) доповнено: а) абз. 4, відповідно до яких провадження у справі про визнання суб'єкта підприємницької діяльності, який є стороною договору щодо фінансових інструментів та/або стороною одного або декількох деривативних контрактів, неплатоспроможним (банкрутом) здійснюється з урахуванням особливостей,

встановлених законодавством; б) абз. 5, згідно з яким у разі якщо за випуском облігацій призначено адміністратора за випуском облігацій, провадження у справах про банкрутство боржників, які є емітентами відповідних облігацій, а також боржників, які надають забезпечення за облігаціями, регулюється КУзПБ з урахуванням особливостей, встановлених ЗУ про ринки. Ч. 12 ст. 39 КУзПБ доповнено абз. 2, відповідно до якого текст ухвали про відкриття провадження у справі про банкрутство суб'єкта підприємницької діяльності, який є стороною договору щодо фінансових інструментів, валютних цінностей або стороною деривативного контракту чи товарної операції, у день її постановлення надсилається особі, яка провадить клірингову діяльність, на офіційну електронну адресу такої особи, зареєстровану в ЄСІТС. По-дев'яте, у ч. 1 ст. 55 КПКУ слова «а також» виключено та доповнено словами «а також адміністратор за випуском облігацій, який згідно з приписами ЗУ »Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди». Ст. 56 КПКУ доповнено ч. 5, згідно з якою в разі якщо потерпілим є адміністратор за випуском облігацій, здійснення ним відмови від обвинування, апеляційної скарги, касаційної скарги, укладення угоди про примирення можливі за згодою зборів власників облігацій, отриманою відповідно до приписів ЗУ про ринки. По-десяте, у ст. 61 КПКУ: а) ч. 1 викладено в новій редакції, відповідно до якої цивільним позивачем у кримінальному провадженні є фізична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової та/або моральної шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, а також адміністратор за випуском облігацій, який відповідно до приписів ЗУ про ринки діє в інтересах власників облігацій, яким кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням завдано майнової шкоди, та яка (який) в порядку, встановленому КПКУ, пред'явила (пред'явив) цивільний позов; б) доповнено ч. 4, відповідно до якої в разі якщо цивільним позивачем є адміністратор за випуском облігацій, здійснення ним відмови від цивільного позову можливе за згодою зборів власників облігацій, отриманою згідно з приписами ЗУ про ринки. По-одинадцять, ч. 1 ст. 162 доповнено п. 11, згідно з яким відомості, що становлять професійну таємницю відповідно до приписів ЗУ про ринки.

Таким, що потребує уваги, є ЗУ «Про оборонні закупівлі» від 17 липня 2020 року, оскільки на підставі нього відбулися певні зміни. По-перше, модернізовано редакцію п. 11 ч. 1 ст. 19 КАСУ, відповідно до якого спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі ЗУ «Про оборонні закупівлі», крім спорів, пов'язаних із укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю. По-друге,

оновлено редакцію ч. 1 ст. 282 КАСУ, відповідно до якої позовна заява щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі ЗУ «Про оборонні закупівлі», крім спорів, пов'язаних з укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів із застосуванням електронної системи закупівель та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю, може бути подана протягом 10 робочих днів з дня, коли особа мала дізнатися про порушення своїх прав, свобод чи інтересів. По-третє, ч. 1 ст. 282 КАСУ доповнено ч. 6, згідно з якою за подання до адміністративного суду позовних заяв у справах, визначених ст. 282 КАСУ, сплачується судовий збір, встановлений для подання адміністративних позовів немайнового характеру.

Згідно із ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо здійснення кримінального провадження в суді першої інстанції колегією суддів» від 21 липня 2020 року, по-перше, оновлено редакцію ч. 2 ст. 31 КПКУ, за якою кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше 10 років, здійснюється колегіально судом у складі 3 суддів лише за клопотанням обвинуваченого. Кримінальне провадження щодо кількох обвинувачених здійснюється колегіально судом у складі 3 суддів щодо всіх обвинувачених, якщо хоча б один із них заявив клопотання про такий розгляд. По-друге, ст. 315 КПКУ доповнено ч. 4, за якою під час підготовчого судового засідання суд роз'яснює обвинуваченому у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк більше 10 років, право заявити клопотання про розгляд кримінального провадження щодо нього колегіально судом у складі 3 суддів.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України стосовно оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою» від 2 грудня 2020 року внесено зміни до приписів ч. 1 ст. 76, ст. 331, ч. 2 ст. 392, ст. 394, ст. 395, ст. 407, ст. 423 КПКУ, а також доповнено згаданий процесуальний кодифікований акт ст. 422¹.

Відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення відповідальності за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування» 4 грудня 2020 року внесено зміни до ч. 1 ст. 33¹ та абз. 1 ч. 5 ст. 216 КПКУ.

Чергові зміни внесено до ч. 4 ст. 183 КПКУ згідно із ЗУ «Про внесення змін до статті 183 Кримінального процесуального кодексу України щодо права слідчого судді, суду не визначати розмір застави у кримінальному провадженні» 16 грудня 2020 року.

Відповідно до ЗУ «Про всеукраїнський референдум» від 26 січня 2021 року внесено зміни до норм адміністративного процесуального та

конституційного процесуального права. По-перше, йдеться про те, що ч. 4 ст. 22 КАСУ доповнено словами «бездіяльності Кабінету Міністрів України щодо невнесення до Верховної Ради України законопроекту на виконання (реалізацію) рішення Українського народу про підтримку питання загальнодержавного значення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою». По-друге, йдеться про те, що ч. 1 ст. 266 КАСУ доповнено п. 5. Згадану статтю КАСУ доповнено також ч. 9. По-третє, модернізовано редакції: а) ч. 10 ст. 273 КАСУ; б) назву та ч. ч. 1, 8 ст. 276 КАСУ «Особливості провадження у справах щодо оскарження дій або бездіяльності кандидатів, їхніх довірених осіб, політичної партії (блоку), місцевої організації політичної партії, їх посадових осіб та уповноважених осіб, офіційних спостерігачів від суб'єктів виборчого процесу, ініціативної групи референдуму, члена ініціативної групи, політичної партії, громадської організації – суб'єктів процесу референдуму, їх уповноважених осіб, офіційного спостерігача – суб'єкта процесу референдуму». По-четверте, решта змін у цій сфері стосується здебільшого термінологічних та інших проблем, зокрема, йдеться про такі приписи КАСУ: ч. 1 ст. 33; ч. 1 ст. 55; ч. 4 ст. 151; ч. 2 ст. 266, п. 2 ч. 3 тої самої статті; ч. 3 ст. 276. По-п'яте, у ЗУ «Про Конституційний Суд України» модернізовано норми двох статей. По-перше, йдеться про ч. 3 ст. 75, відповідно до якої строк конституційного провадження не може становити більше 30 календарних днів для справ: про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам ст. ст. 157 і 158 Конституції України; за зверненням Президента України щодо конституційності актів КМУ відповідно до п. 15 ч. 2 ст. 106 Конституції України; щодо яких Сенат, Велика палата визнали конституційне провадження невідкладним; про надання висновку про відповідність Конституції України (конституційність) питання, що пропонується для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, міжнародного договору, що передбачає зміну території України, який вноситься до Верховної Ради України (далі – ВРУ) для надання згоди на його обов'язковість. По-друге, йдеться про нову редакцію ст. 94 «Офіційне оприлюднення та опублікування актів Суду».

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)» від 18 лютого 2021 року трансформовано приписи ч. 1 ст. 28, ч. 8 ст. 214, ч. 3 ст. 224 КПКУ.

Відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи» від 27 квітня 2021 року трансформовано процесуальне законодавство. По-перше, оновлено редакції: а) ч. 9 ст. 6 ГПКУ, відповідно до якої суд проводить розгляд справи за матеріалами судової справи у паперовій або електронній формі в порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів); б) ч. 13 ст. 6 ГПКУ,

відповідно до якої Положення про ЄСІТС та/або положення, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), розробляються ДСАУ та затверджуються Вищою радою правосуддя (далі – ВРП) після консультацій з Радою суддів України; в) ч. 6 ст. 42 ГПКУ, згідно з якою процесуальні документи в електронній формі мають подаватися учасниками справи до суду з використанням ЄСІТС в порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів); г) ч. 3 ст. 122 ГПКУ, відповідно до якої відомості, зазначені у частині першій цієї статті, оприлюднюються на офіційному веб-порталі судової влади України із зазначенням дати оприлюднення, номера справи, найменування та адреси суду, ціни позову, найменування (імені) позивача, його місцезнаходження та ідентифікаційного коду (для юридичних осіб), найменування (імен) інших учасників справи; г) ч. 3 ст. 197 ГПКУ, згідно з якою учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів та електронного підпису згідно з вимогами Положення про ЄСІТС та/або положень, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів); д) ч. 1 ст. 222 ГПКУ, відповідно до якої суд під час судового розгляду справи здійснює повне фіксування судового засідання за допомогою звукозаписувального технічного засобу в порядку, передбаченому Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). За заявою будь-кого з учасників справи або за ініціативою суду повне фіксування судового засідання здійснюється за допомогою відеозаписувального технічного засобу (за наявності в суді технічної можливості та за відсутності заперечень з боку будь-кого з учасників судового процесу); е) ч. 8 ст. 233 ГПКУ, згідно з якою всі судові рішення викладаються письмово у паперовій та електронній формах. Судові рішення в електронній формі викладаються з використанням ЄСІТС, оприлюднюються в порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), та підписуються електронним підписом судді (у разі колегіального розгляду – електронними підписами всіх суддів, які входять до складу колегії); е) ч. 1 ст. 327, відповідно до якої виконання судового рішення здійснюється на підставі наказу, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції. Накази суду в електронній формі викладаються з використанням ЄСІТС, оприлюднюються в порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), та підписуються електронним підписом судді (у разі колегіального розгляду – електронними підписами всіх суддів, які входять до складу колегії); д) абз. 1 підпункту 17 п. 1 розділу XI «Перехідні положення», згідно з яким до визначення Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів), можливості вчинення встановлених ГПКУ дій з використанням підсистем (модулів) ЄСІТС такі дії вчиняються в такому порядку. Подібні підходи

втілені в приписах КАСУ і ЦПКУ. По-друге, частину норм процесуального права змінено через теормінологічні та інші вимоги часу. У ГПКУ внесено зміни до: ч. ч. 5, 8 ст. 6; ч. 3 ст. 9, ч. 19 ст. 32; ч. 8 ст. 60; ч. 2 ст. 96; ч. 9 ст. 120. Аналогічна трансформація наявна в нормах ЦПКУ, КАСУ. По-третє, розширено систему норм процесуального права. Ст. 223 ГПКУ доповнено ч. 4, згідно з якою під час здійснення повного фіксування судового засідання технічними засобами, а також проведення судового засідання в режимі відеоконференції протокол судового засідання створюється ЄСІТС в порядку, визначеному Положенням про ЄСІТС та/або положеннями, що визначають порядок функціонування її окремих підсистем (модулів). Протокол судового засідання скріплюється електронним підписом секретаря судового засідання і приєднується до справи. У підпункті 17 п. 1 розділу XI «Перехідні положення» ГПКУ після абз. 19 доповнено новим абзацом, відповідно до якого учасники справи беруть участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів. Підтвердження особи учасника справи здійснюється із застосуванням електронного підпису, а якщо особа не має такого підпису, то у порядку, визначеному ЗУ «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» або ДСАУ. Схожі приписи фігурують у цивільному процесуальному законодавстві та законодавстві про адміністративне судочинство.

Згідно із ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо запровадження інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування» від 1 червня 2021 року розвинуто окремі приписи КПКУ.

Відбулися зміни в КПКУ відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України у зв'язку із внесенням змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання детінізації доходів та підвищення податкової культури громадян шляхом запровадження добровільного декларування фізичними особами належних їм активів та сплати одноразового збору до бюджету» від 15 червня 2021 року.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення питань організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи» від 30 червня 2021 року. По-перше, оновлено редакцію абз. 2 ч. 13 ст. 137 ГПКУ, відповідно до якого не допускається забезпечення позову шляхом накладення арешту на кошти, що знаходяться в НБУ або іноземних банках на рахунках, відкритих ЦДЦПКУ для забезпечення здійснення грошових розрахунків. По-друге, ст. 137 ГПКУ доповнено ч. 14, згідно з якою не допускається забезпечення позову шляхом накладення арешту на кошти, що знаходяться на кореспондентських рахунках банку. По-третє, оновлено редакцію ч. 4 ст. 150 ЦПКУ, відповідно до якої не допускається забезпечення позову шляхом накладення арешту на заробітну плату, пенсію та стипендію, допомогу по загальнообов'язковому державному

соціальному страхуванню, яка виплачується у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (включаючи догляд за хворою дитиною), вагітністю та пологами, по догляді за дитиною до досягнення нею трирічного віку, на допомогу, яка виплачується касами взаємодопомоги, благодійними організаціями, а також на вихідну допомогу, допомогу по безробіттю, на кошти, що знаходяться на кореспондентських рахунках банку, на майно (активи) або грошові кошти неплатоспроможного банку, банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ст. 77 ЗУ «Про банки і банківську діяльність» (крім ліквідації банку за рішенням його власників), а також на майно (активи) або грошові кошти Фонду. Ця вимога не поширюється на позови про стягнення аліментів, про компенсацію шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, про компенсацію збитків, заподіяних кримінальним правопорушенням.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення механізмів виведення банків з ринку та задоволення вимог кредиторів цих банків» від 30 червня 2021 року, по-перше, оновлено редакції: а) ч. 2 ст. 136, ч. 3 ст. 138 ГПКУ; б) ч. 2 ст. 149, ч. 4 ст. 152 ЦПКУ. По-друге, ст. 53 ГПКУ доповнено ч. 6, згідно з якою Фонд, звертаючись з позовом про компенсацію шкоди (збитків) у порядку ст. 52 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», діє від імені та в інтересах неплатоспроможного банку або банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 ЗУ «Про банки і банківську діяльність», а у разі припинення неплатоспроможного банку або банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 ЗУ «Про банки і банківську діяльність», як юридичної особи – в інтересах кредиторів, вимоги яких залишилися незадоволеними після завершення ліквідації банку. По-третє, ч. 1 ст. 231 ГПКУ доповнено абз. 9, відповідно до якого припинення неплатоспроможного банку або банку, щодо якого було прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 ЗУ «Про банки і банківську діяльність», як юридичної особи, не є підставою для закриття провадження у справі про компенсацію шкоди (збитків) за позовом Фонду, що діє в порядку, визначеному ст. 52 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», в інтересах кредиторів неплатоспроможного банку або банку, щодо якого прийнято рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку з підстав, визначених ч. 2 ст. 77 ЗУ «Про банки і банківську діяльність», вимоги яких залишилися незадоволеними після завершення ліквідаційної процедури». По-четверте, ч. 1 ст. 5 ЗУ «Про судовий збір» доповнено п. 24, відповідно до якого Фонд – за подання позовів, предметом яких є компенсація шкоди (збитків), у порядку, визначеному ст. 52 ЗУ «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Важливими є зміни, внесені ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади

членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя» від 14 липня 2021 року. По-перше, оновлено редакцію ч. 4 ст. 22 КАСУ, відповідно до якого Верховному Суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо встановлення Центральною виборчою комісією результатів виборів або всеукраїнського референдуму, справи за позовом про дострокове припинення повноважень народного депутата України, а також справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності ВРУ, Президента України, ВРП, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, рішень, дій чи бездіяльності органів, які обирають (призначають), звільняють членів ВРП, щодо питань обрання (призначення) на посади членів ВРП, звільнення їх з таких посад, бездіяльності КМУ щодо невнесення до ВРУ законопроекту на виконання (реалізацію) рішення Українського народу про підтримку питання загальнодержавного значення на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою. По-друге, розділ VII «Перехідні положення» КАСУ доповнено п. 3, згідно з яким Верховному Суду як суду першої інстанції підсудні справи щодо рішень, дій чи бездіяльності органів, які оцінюють членів ВРП згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо порядку обрання (призначення) на посади членів Вищої ради правосуддя та діяльності дисциплінарних інспекторів Вищої ради правосуддя».

Згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу» від 15 липня 2021 року ст. 168 КПКУ доповнено ч. 5, за якою якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я, уповноважена службова особа зобов'язана тимчасово вилучити таку тварину та забезпечити її утримання в порядку, встановленому КМУ.

Необхідними є зміни до КАСУ, внесені на підставі ЗУ «Про медіацію» від 16 листопада 2021 року.

Внесено багато змін до КПКУ відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо запровадження діяльності Бюро економічної безпеки України та пов'язаного з цим удосконалення роботи деяких державних правоохоронних органів» від 17 листопада 2021 року.

Необхідними є зміни, внесені ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень» від 30 листопада 2021 року. По-перше, оновлено редакції: а) абз. 2 ч. 2 ст. 77 КАСУ, відповідно до якого суб'єкт владних повноважень має подати суду всі наявні у нього документи та матеріали, які можуть бути використані як докази у справі; б) ч. 8 ст. 283 КАСУ, згідно з якою рішення суду у справах, визначених п. п. 1-4, 7 ч. 1 ст. 283 КАСУ, підлягає негайному виконанню. Апеляційні скарги на судові рішення у справах, визначених ст. 283 КАСУ, можуть бути подані сторонами протягом 10 днів з дня їх проголошення. Подання апеляційної скарги на

рішення суду у справах, визначених п. п. 1-4, 7 ч. 1 ст. 283 КАСУ, не перешкоджає його виконанню. По-друге, ч. 1 ст. 283 КАСУ доповнено п. 7, згідно з яким установлення тимчасового обмеження керівника юридичної особи або постійного представництва нерезидента-боржника у праві виїзду за межі України. Параграф 2 глави 11 розділу II КАСУ доповнено ст. 289² «Особливості провадження у справах за адміністративними позовами з приводу тимчасового обмеження права громадян України на виїзд за межі території України».

Згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо скасування маркування контрольними марками примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» від 15 грудня 2021 року внесено зміни до абз. 5 ч. 3 ст. 216 КПКУ.

Окремі приписи процесуального законодавства в обрамлений період визнано антиконституційними, зокрема, йдеться про Рішення Конституційного Суду України: а) у справі за конституційною скаргою Татькова Віктора Івановича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень ч. 5 ст. 190, п. 1 ч. 1, ч. 3 ст. 309 КПКУ від 17 березня 2020 року; б) у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень ч. 3 ст. 307, ч. 3 ст. 309 КПКУ від 17 червня 2020 року.

2. Розвиток процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану (з 24 лютого 2022 року донині)

Трансформація норм кримінального процесуального права відбулася відповідно до законів України: «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення кримінальної відповідальності за виготовлення та поширення забороненої інформаційної продукції», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про попереднє ув'язнення» щодо додаткового регулювання забезпечення діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану», ухвалених 3 березня 2022 року.

Модернізовано приписи КПКУ відповідно до законів України: «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про електронні комунікації» щодо підвищення ефективності досудового розслідування «за гарячими слідами» та протидії кібератакам», ухвалених 15 березня 2022 року.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо забезпечення протидії несанкціонованому поширенню інформації про направлення, переміщення

зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчиненому в умовах воєнного або надзвичайного стану» від 24 березня 2022 року внесено зміни до: а) абз. 1 ч. 2 ст. 216 КПКУ; б) абз. 1 ч. 2 ст. 297¹ КПКУ.

Трансформація норм кримінального процесуального права відбулася відповідно до законів України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки», «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану», ухвалених 14 квітня 2022 року.

Актуальними є зміни, внесені ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій» від 3 травня 2022 року. По-перше, модернізовано редакцію ч. 2 ст. 22 КАСУ, згідно з якою Апеляційному адміністративному суду в апеляційному окрузі, що включає місто Київ, як суду першої інстанції підсудні адміністративні справи: щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності Центральної виборчої комісії (крім визначених ч. 4 ст. 22 КАСУ), дій кандидатів на пост Президента України, їх довірених осіб; про заборону політичної партії, передбачені ст. 289³ КАСУ. По-друге, у ч. 1 ст. 27 КАСУ слова «про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії» виключено. По-третє, ч. 2 ст. 161 КАСУ доповнено абз. 3, відповідно до якого у разі подання до суду суб'єктом владних повноважень позову про заборону політичної партії направлення копії позовної заяви та доданих до неї документів здійснюється відповідно до абз. 2 ч. 3 ст. 289³ КАСУ. Ч. 2 ст. 245 КАСУ доповнено п. 8⁻¹ такого змісту: «заборону політичної партії та передачу майна, коштів та інших активів політичної партії, її обласних, міських, районних організацій, первинних осередків та інших структурних утворень у власність держави». Параграф 2 глави 11 розділу II КАСУ доповнено ст. 289³ «Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про заборону політичної партії». Розділ VII «Перехідні положення» КАСУ доповнено п. 4, згідно з яким в умовах воєнного стану адміністративні справи про заборону політичної партії відповідно до ст. 289³ КАСУ як суду першої інстанції підсудні апеляційному адміністративному суду в апеляційному окрузі, що включає місто Львів. Припинення чи скасування воєнного стану не є підставою для передачі адміністративних справ про заборону політичної партії згідно зі ст. 289³ КАСУ, розгляд яких розпочато в умовах воєнного стану та не завершено, до суду, зазначеного у ч. 2 ст. 22 КАСУ. Розгляд апеляційних і касаційних скарг в адміністративних справах про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії, позови в яких були подані до набрання чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій» і розгляд яких у суді першої інстанції завершений шляхом ухвалення рішення чи постанови суду, продовжується і завершується за

правилами, що діяли до набрання чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій». Адміністративні справи про заборону (примусовий розпуск, ліквідацію) політичної партії, позови в яких були подані до набрання чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій» і розгляд яких у суді першої інстанції не завершений шляхом ухвалення рішення чи постанови суду, протягом 3 днів з дня набрання чинності ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони політичних партій» передаються за підсудністю для продовження і завершення розгляду до апеляційного адміністративного суду в апеляційному окрузі, що включає місто Львів».

Своєчасними є зміни, внесені ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підвищення ефективності санкцій, пов'язаних з активами окремих осіб» від 12 травня 2022 року. По-перше, у ст. 20 КАСУ: а) у ч. 2 слова «частиною першою» замінено словами «частинами першою та третьою»; б) доповнено ч. 3, відповідно до якої ВАС підсудні справи про застосування санкції, встановленої п. 1⁻¹ ч. 1 ст. 4 Закону України «Про санкції».

По-друге, ст. 22 КАСУ доповнено ч. 5, згідно з якою ВАС вирішує адміністративні справи щодо застосування санкції, встановленої п. 1⁻¹ ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про санкції», як суд першої інстанції. По-третє, ст. 23 КАСУ доповнено ч. 4, відповідно до якої Апеляційна палата ВАС переглядає судові рішення ВАС в апеляційному порядку як суд апеляційної інстанції. По-четверте, КАСУ доповнено ст. 283⁻¹ «Особливості провадження у справах про застосування санкцій». По-п'яте, інші зміни є техніко-юридичними: а) у ч. 1 ст. ст. 268, 269, 270 КАСУ цифри «280-283» замінено цифрами «280-283⁻¹»; б) ч. 1 ст. 272 після цифр «283» доповнено словом і цифрами «статтею 283⁻¹».

Згідно із ЗУ «Про внесення зміни до частини третьої статті 151 Кодексу адміністративного судочинства України щодо забезпечення позову у виді зупинення наказу або розпорядження командира (начальника) під час воєнного стану чи в бойовій обстановці» від 8 липня 2022 року ч. 3 ст. 151 КАСУ доповнено п. 10: зупинення наказу або розпорядження командира (начальника), відданого військовослужбовцю в умовах воєнного стану чи в бойовій обстановці.

Чергові зміни відбулися згідно із ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування» від 19 липня 2022 року.

Частину норм кримінального процесуального права трансформовано відповідно до законів України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану», «Про акціонерні товариства», ухвалених 27 липня 2022 року.

Важливими також є зміни, внесені згідно із ЗУ «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших

законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від 28 липня 2022 року.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» та інших законодавчих актів України щодо здійснення оборонних та публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» від 16 серпня 2022 року у п. 11 ч. 1 ст. 19 та ч. 1 ст. 282 КАСУ слова «та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель» виключено.

Такими, що відповідають потребам (запитам) часу, є зміни, внесені згідно із ЗУ «Про внесення змін до статті 624 Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення співробітництва з Міжнародним кримінальним судом при проведенні процесуальних дій на території України» 20 вересня 2022 року.

Важливими є трансформації, внесені згідно із ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції про угоди про вибір суду» від 21 вересня 2022 року. По-перше, ст. 366 ГПКУ доповнено ч. 2, згідно з якою у випадках, встановлених законом або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана ВРУ, підсудність справ за участю іноземних осіб може бути визначено за угодою сторін. Аналогічні приписи нині фігурують у ч. 2 ст. 497 ЦПКУ. По-друге, ЗУ «Про міжнародне приватне право» доповнено ст. 4¹ «Вибір суду». Модернізовано редакцію ст. 75 «Загальні правила підсудності судам України справ з іноземним елементом» ЗУ «Про міжнародне приватне право». Абз. 1 ч. 1 ст. 76 ЗУ «Про міжнародне приватне право», згідно з яким суди розглядають будь-які справи з іноземним елементом у таких випадках.

Дістали розвитку приписи п. 5 ч. 1 ст. 321 ГПКУ, п. 5 ч. 1 ст. 424 ЦПКУ, п. 6 ч. 1 ст. 363 КАСУ на підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини» від 18 жовтня 2022 року.

Такими, що є релевантними із запитом часу, є зміни, внесені згідно із законами України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального процесуального кодексу України щодо електронних довірчих послуг і електронної ідентифікації», «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини», ухвалених 18 жовтня 2022 року.

Своєчасними є зміни, внесені згідно із ЗУ «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо уточнення положень про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, скасування запобіжного заходу для проходження військової служби в умовах воєнного стану» 16 листопада 2022 року.

Чергові зміни відбулися відповідно до ЗУ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо закриття кримінального провадження у зв'язку з втратою чинності

законом, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння» від 1 грудня 2022 року.

Внесено зміни згідно із ЗУ «Про медіа» від 13 грудня 2022 року, по-перше, у тексті ЦПКУ слова «засоби масової інформації в усіх відмінках і числах замінено словом «медіа». По-друге, на підставі згаданого вище нормативно-правового акта внесено зміни до КАСУ: а) ч. 1 ст. 19 доповнено п. 16 такого змісту: «спорах щодо здійснення державного регулювання, нагляду і контролю у сфері медіа»; б) абз. 4 п. 2 ч. 1 ст. 20 викладено в такій редакції: «оскарження дій чи бездіяльності суб'єктів у сфері медіа, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб, творчих працівників суб'єктів у сфері медіа, що порушують законодавство про вибори та референдум»; в) у ст. 272: ч. 2 після цифр «280-288» доповнити цифрами «289⁴»; ч. 4 викладено в такій редакції: «Судові рішення суду апеляційної інстанції у справах, визначених статтями 280, 281, 287, 288 та 289⁴ цього Кодексу, можуть бути оскаржені до суду касаційної інстанції»; г) оновлено редакції назви ст. 275 «Особливості провадження у справах щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів у сфері медіа, підприємств, установ, організацій, їх посадових та службових осіб, творчих працівників суб'єктів у сфері медіа, які порушують законодавство про вибори та референдум» та її ч. ч. 1, 6; г) параграф 2 глави 11 розділу II доповнено ст. 289⁴ «Особливості провадження у справах щодо здійснення державного регулювання, нагляду і контролю у сфері медіа»; д) розділ VII «Перехідні положення» доповнено п. 5; е) у тексті Кодексу слова «засоби масової інформації» в усіх відмінках і числах замінено словом «медіа».

Багато змін відбулося у КАСУ (п. 3 ч. 5 ст. 11, п. 3 ч. 2 ст. 250, п. 1 ч. 1 ст. 283) на підставі ЗУ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо платіжних послуг» від 12 січня 2023 року. До КАСУ (п. 3 ч. 5 ст. 46; п. 9 ч. 2 ст. 245; ч. 1 ст. 288; ст. 289; п. 3 ч. 2 ст. 371) також внесено зміни відповідно до ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України» від 24 лютого 2023 року.

Чергові зміни, внесені згідно із законами України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо захисту прав та законних інтересів дитини у разі затримання або тримання під вартою її батьків або інших законних представників» від 12 січня 2023 року.

На підставі ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» від 20 березня 2023 року: а) ГПКУ доповнено ст. 81⁻¹ «Витребування окремих доказів у справах про порушення прав інтелектуальної власності»; б) ч. 4 ст. 143 ГПКУ після слів «позову про стягнення грошової суми» доповнено словами «чи позову майнового характеру про порушення прав інтелектуальної власності». Аналогічні зміни відтворено в ст. 84⁻¹, ч. 4 ст. 156 ЦПКУ.

Вкрай необхідними є зміни, внесеними згідно із ЗУ «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України у зв'язку

з ратифікацією Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму, а також до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення боротьби з тероризмом» від 21 березня 2023 року.

Окремі приписи процесуального законодавства в обрaмлений період визнано антиконституційними, зокрема, йдеться про Рішення Конституційного Суду України: а) у справі за конституційною скаргою Марго Поліни Олександрівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 1 ч. 5, ч. 7 ст. 454 ЦПКУ від 6 квітня 2022 року; б) у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) п. 4 ч. 1 ст. 284 КПКУ (справа щодо презумпції невинуватості) від 8 червня 2022 року; в) у справі за конституційною скаргою Плескача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів ч. 1 ст. 294, ч. 6 ст. 383 КАСУ (щодо рівноправності сторін під час судового контролю за виконанням судового рішення) від 1 березня 2023 року.

ВИСНОВКИ

Аналіз процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану дав змогу темпорально диференціювати його розвиток: а) з 12 березня 2020 року до 23 лютого 2022 року (під час карантину); б) з 24 лютого 2022 року донині (під час карантину та воєнного стану).

Констатовано, що з 12 березня 2020 року до 23 лютого 2022 року лише частину приписів одногалузевого процесуального (кримінального процесуального) права визнано антиконституційними.

З'ясовано, що з 24 лютого 2022 року донині окремі норми різногалузевого (цивільного процесуального, кримінального процесуального, адміністративного процесуального) права визнані неконституційними.

Більшість норм процесуального права України, ухвалених під час карантину та воєнного стану, корелюється із потребами нашого часу.

АНОТАЦІЯ

Наукову працю присвячено розвитку процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану. Розвиток процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану темпорально диференційовано. Здійснено дайджест розвитку процесуального законодавства України під час карантину (з 12 березня 2020 року до 23 лютого 2022 року). У період дії карантину (з 12 березня 2020 року до 23 лютого 2022 року) лише частину приписів одногалузевого процесуального (кримінального процесуального) права визнано антиконституційними. Здійснено дайджест розвитку процесуального законодавства України під час карантину та воєнного стану (з 24 лютого 2022 року донині). Під час карантину та воєнного стану (з 24 лютого 2022 року донині) окремі норми різногалузевого (цивільного процесуального, кримінального процесуального, адміністративного процесуального) права визнані неконституційними.

Література:

1. Короед С. О. Науково-практичний аналіз змін в сфері цивільно-правового регулювання відносин у зв'язку із воєнним станом. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів*: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина I. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 224-228.

2. Логойда В. М. Вплив правового режиму воєнного стану на реалізацію цивільних / господарських прав та обов'язків. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів*: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина II. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 179-182.

3. Чернега В. М. Розвиток цивільного законодавства України в період дії воєнного стану. *Закарпатські правові читання. Право як інструмент стійкості та розвитку в умовах сучасних цивілізаційних викликів*: матеріали XV міжнародної науково-практичної конференції, м. Ужгород, 27 квітня 2023 року. Частина II. Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 202-205.

Information about the author:

Cherneha Vitalii Mykolaiovych,

Doctor of Science of Law, Associate Professor,

Professor at the Department of Private Law

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

54/1, Beresteiskyi avenue, Kyiv, 03680, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-9118-6562>